

Mikä on arvokasta?

Arvojen selkiyttämisharjoituksia

Arvoa kasvatukseen!

Arvot ovat asioita, joita pidämme hyvinä tai tärkeinä – toisin sanoen asioita, joita arvostamme. Arvot ohjaavat valintojamme tai ovat itsessään toimintamme päämääriä. Pohjimmiltaan koko elämämme rakentuu arvojen varaan. Arvojen tunnistamisen, selkiyttämisen ja pohtimisen tärkeyttä ei siis voine liikaa korostaa! Arvokasvatus kannattaakin ottaa mukaan kasvatuksen ja koulutuksen lisäksi kaikenlaiseen ryhmätoimintaan.

Myös ympäristökasvatus on ennen kaikkea arvokasvatusta – houkuttelua omien arvojen tar-

kasteluun ja hyvän elämän käsitteen pohdintaan. Mitä me tarvitsemme ja mitä haluamme? Mikä on oikein ja mihin meillä on oikeus?

Tässä vihkosessa on muutamia arvojen selkiyttämiseen tähtääviä harjoituksia. Niiden tavoitteena on auttaa osallistujia tunnistamaan omia arvojaan sekä luoda tilanteita arvojen punnitsemiseen ja uudelleenarviointiin. Erilaisten mielipiteiden takana vaikuttavien arvojen tutkiminen puolestaan auttaa ymmärtämään ja kunnioittamaan toistenkin näkemyksiä.

Mitä arvot ovat?

Arvoina pidetään monenlaisia asioita ja ominaisuuksia. Tätä moninaisuutta selkeyttää Kari E. Turusen esittämä arvoluokitus:

1. Arvokkaat inhimilliset kokemukset: esimerkiksi musiikki, luonto, ystävyys, rakkaus. Nämä elämykset voivat olla ihmiselle hyvin pysyvästi arvokkaita.
2. Arvostukset: tavaroiden, taitojen, rahan, aseman jne. arvostus. Arvokkaita tietyille ihmisille tai organisaatioille, kuitenkin melko helposti muutuvia.
3. Ihanteet: rehellisyys, tasa-arvoisuus, elämän kunnioittaminen, hyödyn maksimointi yms. Pysyväisluonteisia kulttuuriin sidottuja arvostuksia.
4. Klassiset arvot: esimerkiksi totuus, kauneus, hyvyys, oikeudenmukaisuus. Nämä ovat tietynlaisia lopullisia arvoja, joihin päästään muiden pääluokkien avulla.

Tämän materiaalin tehtävissä arvoilla saataan viitata sekä varsinaisiin arvoihin (ihanteet ja klassiset arvot) että arvostettaviin asioihin (arvokkaat kokemukset, arvostukset).

Lähde: Kari E. Turunen. 1993. Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä. Toinen painos. 270 s.

Arvojen tunnistaminen

Aika: 30–60 min

Kohderyhmä: kaikenikäiset

Tavoite: tunnistaa omia arvoja

Tarvikkeet: muistiinpanovälineet osallistujille, liitutaulu, fläppitaulu tai piirtoheitin kirjoitusvälineineen

Toteutus

Ensin pyydetään osallistujia listaamaan itselleen tärkeitä asioita. Sitten heidän pitää erotella niistä a. ne, jotka heillä on jo
b. ne, jotka ovat välttämättömiä
c. ne, joista he voisivat myös luopua

Sen jälkeen osallistujat keskustelevat listoistaan ja vertailevat niitä ryhmissä tai pareittain. Yhdessä pohditaan, millaisia arvoja niiden taustalta löytyy. Voidaan myös yrittää löytää yhteisiä näkemyksiä siitä, mitkä asiat ovat välttämättömiä ja mistä voitaisiin luopua.

Keskustelunaiheita

Ohjaaja pyytää joitakin keskustelevia ryhmiä tai pareja mainitsemaan heille tärkeitä asioita ja keskeisiä arvoja. Parit voivat esimerkiksi esitellä toisensa muulle joukolle tyyliin ”Tässä on Tuomas, jolle tärkeitä asioita ovat... Hän voisi sen sijaan luopua... Luulenkin, että hänelle tärkeitä arvoja ovat...”. Keskustellaan yhdessä esiin tulleista arvoista ja koetaan niitä taululle.

Keskustelun tukena voidaan käyttää Kari E. Turusen arvoluokitusta. Omia löydettyjä arvoja verrataan valmiisiin luokkiin. Minkälaiset arvot löytyivät, minkälaiset jäivät puuttumaan osallistujien keskusteluista?

Lopuksi osallistujia pyydetään sijoittamaan oman listansa tärkeät asiat näihin valmiisiin luokkiin ja sitten arvioimaan uudelleen, mistä he voisivat luopua ja mistä eivät. Tuloksista keskustellaan.

Sovellettu lähteestä: Bill Chambers with contributions from Jane Featherstone and Graham Ranger. 1995. Awareness into Action. Environmental education in the primary Curriculum. The Geographical Association. Environmental Education Working Group. Sheffield. 56 s.

Kahvilaharjoitus

Aika: kahviläkäyntien lisäksi noin tunti

Kohderyhmä: nuoret ja aikuiset

Tavoite: konkretisoida erilaisia mieltymyksiä ja arvoja omakohtaisen kokemuksen kautta ja pohtia niitä ympäristönäkökulmasta

Tarvikkeet: muistiinpanovälineet ryhmälle, kahvilarahat kullekin osallistujalle, liitutaulu, fläppitaulu tai piirtoheitin kirjoitusvälineineen

Toteutus

1. Osallistujat menevät ryhmissä kahvi- tai lounastauolle heille mieluisaan kahvilaan tai ruokalaan. Siellä he kirjaavat ylös, miksi se on heille mieluisa. Entä mitä huonoja puolia siinä on? (Kahviläkäynti voidaan sopia myös vapaa-ajalla tehtäväksi. Etukäteen voidaan hieman sopia siitä, kuka menee mihinkin, etteivät kaikki sattumalta kokoonnu samaan paikkaan.)
2. Jälkeenpäin ryhmät kertovat kokemuksiaan ja ajatuksiaan käynnistään. Kootaan yhdessä taululle ryhmien käynneillä esiin tulleet mieluisat ja epämieluisat asiat. Sitten pohditaan koottuja asioita ryhmitellen tai vapaasti, minkälaisia arvoja niiden taustalla on. Ryhmät voivat myös esittää löytönsä draaman muodossa.

Keskustelunaiheita

Jos osallistujien on vaikeaa omatoimisesti hahmottaa arvoja, voidaan harjoitusta viedä eteenpäin esittämällä kestävän kehityksen kannalta tärkeitä arvoja, kuten solidaarisuus, tasa-arvo, omaehtoisuus, aineettomuus, ekologiset arvot ja ihmisoi-keudet.

Voidaan myös pohtia tarkemmin, mikä valit- tujen kahviloiden tai ruokaloiden ympäristössä tai toimintatavoissa on ympäristön kannalta väärin (esim. tuottavat paljon jätteitä, kuluttavat paljon energiaa, pääsy paikalle vaatii auton käyttöä, myy- tävät tuotteet ovat epäterveellisiä).

Hienoa olisi, jos osallistujat yrittäisivät keskus- telujen perusteella vielä vaikuttaa kahvilan toimin- tatapoihin, vaikkapa ehdottaisivat henkilökunnalle pienten kertakäyttöpakkausten korvaamista isom- milla (esim. ketsuppisäiliöt).

Lopuksi voidaan pohtia, onko kaupungissa kahviloita tai ruokapaikkoja, joissa löydetyt arvot eivät toteudu. Mistä tämä johtuu? Millä kritee- reillä ihmiset useimmiten valitsevat käyttämänsä kahvilat tai ravintolat? Miksi? Mistä johtuu, että valinnanvaraa ei välttämättä aina ole? Entä tuliko tämän harjoituksen suhteen ryhmille erimielisyyt- tä paikan valinnasta eli esiintyikö arvostiriitoja?

Sovellettu lähteestä: Wahlström, Riitta. 1994. Kokemuksel- linen oppiminen ympäristökasvatuksessa. Kirjassa Käpylä, Markku & Wahlström, Riitta (toim.). Ympäristökasvatuksen menetelmäopas. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulu- tuskeskuksen oppimateriaaleja 17. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Jyväskylä. 2. uudistettu painos, s. 26.

Elämän nautinnot

Aika: 15–30 min

Kohderyhmä: nuoret ja aikuiset

Tavoite: kiinnittää huomiota hyvän elämän arvoihin

Tarvikkeet: paperilappuja, kyniä, teippiä ja seinä- pintaa, johon laput voidaan kiinnittää

Toteutus

Kukin osallistuja kirjoittaa erilaisia elämän nautin- toja lapuille (yksi asia lappua kohden) ja laput koo- taan seinälle.

Keskustelunaiheita

Ryhmittely. Keskustellaan siitä, onko nautinnoilla joitakin yhteisiä ominaisuuksia. Millaisia tarpeita ne tyydyttävät? Millaisia arvoja niiden taustalla on? Ryhmitellään tällä perusteella nautintoja yhdessä päätettyjen kategorioiden alle (esimerkiksi sosiaa- liset tarpeet, kauneus). Mihin luokkaan tuli eniten lappuja? Mihin vähiten?

Ympäristövaikutukset. Keskustellaan myös erilais- ten nautintojen ympäristövaikutuksista. Mitkä niis- tä ovat haitaksi luonnolle, mitkä eivät? Voidaanko haitalliset nautinnot saavuttaa vähemmän ympä- ristöä kuormittavilla tavoilla? Esimerkiksi lukemalla kirjastosta lainatun kirjan tai katsomalla vuokratun elokuvan saavuttaa luultavasti saman nautinnon kuin lukemalla omaksi ostetun kirjan tai katsomalla omaksi ostetun elokuvan. Shoppailla voi kirpputo-

rillakin kauppakeskuksen sijaan. Kavereita voi tava- ta kertakäyttötuoiteita pursuavan hampurilaispai- kan sijaan muuallakin. Harrastusten ympäristövai- kutuksia voi vähentää vaikkapa yhteiskuljetuksen, varusteita kierrättämällä jne.

Kokemuksen mukaan nautinnot ovat yleensä enimmäkseen hyvin sosiaalisia: nautitaan yhdessä olemisesta ja yhdessä tekemisestä tai vaikkapa hyvän kirjan lukemisesta. Osallistujien luettelemat nautintoa tuovat asiat eivät useinkaan ole kovin haitallisia ympäristölle, mikä voi johtua tilanteen luomista sosiaalisista paineista. Siitäkin kannattaa keskustella: jätettiinkö jotain kertomatta siksi, että pelättiin muiden osallistujien tai ohjaajan reaktio- ta?

Sovellettu lähteestä: Jääskeläinen, Liisa & Nykänen, Riitta (toim.). 1994. Koulu ympäristön vaalijana. Opetushallitus. Painatuskeskus, Helsinki. 83 s.

Mielikuvamatka tulevaisuuteen

Aika: noin 20–45 min

Kohderyhmä: yli 8-vuotiaat lapset ja nuoret

Tavoite: tunnistaa osallistujien toiveita, arvoja, vaikutusmahdollisuuksia ja rajoja

Tarvikkeet: (rauhallista taustamusiikkia)

Toteutus

Lapset ja nuoret voivat oppia itsetuntemusta tutustumalla omiin toiveisiinsa ja arvoihinsa. Samalla voi saada oivalluksia siitä, että toiveiden toteutumista voi auttaa toimimalla aktiivisesti haluamaansa suuntaan.

Ohjaaja lukee hitaasti:

”Sulje kevyesti silmäsi... Meillä kaikilla on unelmia ja toiveita, joista emme edes puhu muille... Ne ovat kuitenkin meille hyvin tärkeitä... Lapsuudessa/nuoruudessa unelmat usein liittyvät tähän hetkeen tai lähitulevaisuuteen... Mutta nyt matkaamme mielellämme kauas tulevaisuuteen... Voimme omilla valinnoillamme vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuutemme muodostuu... Kulje mielessäsi kaksikymmentä vuotta eteenpäin... Minkä ikäinen olet silloin?... Millaiselta näytät?... Luo itsellesi mielikuva siitä... Millaisia vaatteita käytät?... Mistä materiaalista ne on valmistettu?... Millainen koti sinulla on?... Millä kotisi lämpiää?... Millaisia kodinkoneita sinulla on?... Kierrätätkö jätteitä?... Kompostoitko biojätteitä?... Onko sinulla auto?... Elätkö yksin vai yhdessä puolison, perheen tai ystävien kanssa?... Jos sinulla on lapsia, miten vietätte lasten kanssa vapaa-aikaa: shoppailletteko, pelaatteko tietokonepelejä, liikutteko luonnossa vai teettekö jotain muuta?... Onko lähellänne vielä puhtaita ja uimakelpoisia järviä tai merta?... Entä vanhoja metsiä?... Missä teet ostokset?... Missä ja miten ruoka tuotetaan?... Missä käyt töissä?... Miten kuljet sinne?... Teetkö mahdollisesti etätöitä?... Mistä unelmoit?... Mistä

pidät erityisen paljon?... Mikä on mielestäsi tärkeää?... Mikä tekee sinut surulliseksi?... Palaa ajassa tähän hetkeen... Avaa silmäsi ja venytele hiukan.”

Keskustelunaiheita

Vertaillaan osallistujien mielikuvitusmatkoja. Millaisia tulevaisuudenkuvia mieliin ilmaantui? Olivatko ne optimistisia vai pessimistisiä ympäristön tilan suhteen? Miten teknologian kehitykseen suhtauduttiin? Nähdäänkö nykyiset unelmat myös tulevaisuuden unelmina?

Pohditaan, mitkä asiat vaikuttavat siihen, suhtautuuko ihminen elämäänsä optimistisesti vai pessimistisesti. Miten voisimme oppia asennoitumaan elämään avoimin ja rohkein mielin? Millaisiin asioihin voimme itse vaikuttaa? Millaisia asioita täytyy vain oppia hyväksymään tapahtuneeksi ja tapahtuvaksi? Miten voisi itse toimia ja kannustaa muitakin toimimaan, jotta tulevaisuus muistuttaisi enemmän omia unelmia siitä?

Sovellettu lähteestä: Lehtinen, Tiina ja Väkeväinen, Anu-Eliina. 1997. *Elämä pelissä. Kirja nuoruudesta nuorille. Opettajan aineisto.* Helsingissä: Kustannusosakeyhtiö Otava. *Otavan Kirjapaino Keuruu.* 102 s.

”Mitä jos...?”

Aika: noin tunti

Kohderyhmä: nuoret ja aikuiset

Tavoite: provosoida osallistujia visioimaan mahdollisia tulevaisuudenkuvia ja miettiä, mitkä niistä ovat toivottavia ja epätoivottavia.

Tarvikkeet: muistiinpanovälineet osallistujille, liitutaulu tai seinätillaa, teippiä tai sinitarraa, valkoisia, punaisia ja vihreitä A4- tai A5-kokoisia papereita

Toteutus

- Ohjaaja esittää joitakin provosoivia, johonkin muutokseen tähtääviä kysymyksiä (esimerkkikysymyksiä ohessa). Ne kirjataan taululle tai seinälle kiinnitettävälle lapulle.
- Osallistajat kirjaavat vastauksensa valkoiselle paperille. Vastaukset kootaan taululle ja ryhmitelään sisällön mukaan yhteiskeskustelua varten.
- Osallistajat saavat vihreitä ja punaisia lappuja, joille he kirjaavat eri vastausvaihtoehtojen kohdalle
  - punaisiin lappuihin syitä, miksi seuraus ei olisi hyvä tai toivottava
  - vihreisiin lappuihin syitä, miksi seuraus olisi hyvä tai toivottava.
- Lopuksi pyydetään osallistujia asettamaan alkuperäiset provosioivat muutosesitykset tarkeysjärjestykseen siten, että 1:llä merkitään se muutos, joka heidän mielestään on toivottavin, 2:lla toiseksi toivottavin jne.

Esimerkkikysymyksiä:

Mitä hyvää tai huonoa voisi tapahtua, jos...

- yksinkertaista elämää ja vähäistä kulutusta alettaisiin arvostaa enemmän kuin materiaalista vaurautta?
- ydinvoiman tai fossiilisten polttoaineiden käytöstä energian lähteenä luovuttaisiin?
- Reilusta kaupasta tulisi yleisin ulkomaankaupan muoto?
- jokainen olisi käytännössä vastuussa tuottamiensa jätteiden käsittelystä?

Keskustelunaiheita

Provosoivilla kysymyksillä pyritään kyseenalaistamaan vakiintuneita tapoja ja itseäänselvyyksinä pidettyjä asioita. Niiden avulla voidaan löytää ristiriitoja ajattelumme ja toimintamme välillä. Keskustellaan harjoituksen tuloksista sekä erilaisista arvoista, jotka tulivat perusteluissa esille tai vaikuttivat niiden taustalla. Millaiset arvot ryhmässä näyttävät vallitsevan?

Miksi mielipiteet eivät aina näy käytännön toiminnassa? Keskustellaan ns. vapaamatkustajan ongelmasta: siitä miksi ihmiset haluavat toki nauttia puhtaasta ympäristöstä, mutta eivät aina ole valmiita tekemään itse sen eteen paljonkaan.

Sovellettu lähteestä: Jääskeläinen, Liisa & Nykänen, Riitta (toim.). 1994. *Koulu ympäristön vaalijana.* Opetushallitus. *Painatuskeskus, Helsinki.* 83 s.

4V – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin

Esite on tehty Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen sekä Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien yhteisessä 4V-hankkeessa. Hankkeessa kehitettiin mahdollisuuksia kestävään, viihtyisään ja vastuulliseen kaupunkiasumiseen yhdessä asukkaiden, asuinkiinteistöjen, koulujen, päiväkotien ja yhdistysten kanssa. Hankkeen rahoitus vuosina 2008–2011: EU, Etelä-Suomen kilpailukykyä ja työllisyyttä tukeva EAKR-ohjelma sekä Uudenmaan liitto (kansallinen rahoitus). www.4v.fi

Teksti: Lea Huttunen, Anu Lillunen, Tuovi Kurttio ja Laura Järvilehto
Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy 2011
Taitto: Kirsi Lehtikangas

Lisää arvojen selkiyttämisharjoituksia löydät Ympäristökoulu Polun kotisivuilta www.kierratyskeskus.fi/polku > Lataa opetusmateriaalia

